

IRAK-SUUDİ ARABİSTAN İLİŞKİLERİNDE YENİ DÖNEM

“

Suudi Arabistan'ın kurulduğu 1932'den 1982 yılına dek Irak-Suudi Arabistan ilişkileri bazı istisnai durumlar dışında mesafeli kalmıştır. Suudi hanedanı tarafından Hicaz'dan çıkarılan Şerif Hüseyin ailesi üyelerinin İngilizler tarafından Irak'ta tahta geçirilmesi, Irak'taki kutsal mekanlara Vehhabiler tarafından düzenlenen saldırılar gibi nedenler iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesini engellemiştir.

”

Doç. Dr. M Hilmi Özev

*Süresiz Yayınlar Editörü,
ORSAM*

Irak ve Suudi Arabistan'ın 2014 yılından bu yana ikili ilişkileri geliştirme yönünde bir arayış içerisine girdikleri ve Mustafa Kazımî'nin başbakanlık görevini üstlenmesi ile birlikte bu arayışın daha hızlandığı görülüyor. Bu çerçevede Başbakan Kazımî ilk yurt dışı ziyaretini Suudi Arabistan'a gerçekleştirmek üzereyken Kral Selman'ın hastaneye kaldırılması nedeniyle ziyaretin ileri bir tarihte gerçekleştirileceği açıklandı. İki ülke arasında enerji sektöründe ortaklık, petrol piyasasını dengeleme, sınır

kapıları, gümrük işlemleri ve özel sektör ortaklıklarının geliştirilmesi, ortak bir iş konseyi kurulması, Suudi Arabistan'ın Irak'a ticari ataşe ataması ve Arar Sınır Kapısı'nın yeniden açılması gibi konularda görüşmeler devam etmektedir.

Öte yandan, İran'ın Irak ve Suudi Arabistan ilişkilerinin gelişmesinden ciddi şekilde rahatsızlık duyduğu görülmektedir. Nitekim Ke-taib-i Hizbullah'ın yayınladığı bir açıklamada Irak'taki herhangi bir Suudi varlığını istemedikleri, hükümetin derhal geri adım atması gerektiği yönünde görüşler ileri sürülmektedir. Irak Kürt Bölgesel Yönetimi'nden (IKBY) ise ilişkilerin gelişmesi yönündeki eğilimden memnun olduklarını belirten açıklamalar gelmektedir. Irak ve Suudi Arabistan arasındaki ilişkilerdeki mevcut eğilimi tam olarak anlamlandırabilmek için iki ülke ilişkilerinin tarihine kısaca göz atmak gerekmektedir.

1932-2003 Arası Dönem

Suudi Arabistan'ın kurulduğu 1932'den 1982 yılına dek Irak-Suudi Arabistan ilişkileri bazı istisnai durumlar dışında mesafeli kalmıştır. Suudi hanedanı tarafından Hicaz'dan çıkarılan Şerif Hüseyin ailesi üyelerinin İngilizler tarafından Irak'ta tahta geçirilmesi, Irak'taki kutsal mekanlara Vehhabiler tarafından düzenlenen sal-

dırılar gibi nedenler iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmesini engellemiştir. II. Dünya Savaşı koşullarında, Suudi Arabistan ve Irak Arap Birliği'nin kuruluşunda iş birliğine gitmişse de Irak'ta 1958'de cumhuriyet ilan edilmesinin ardından Kuveyt'in Irak'a ait bir vilayet olarak ilan edilmesi, Suudi Arabistan tarafından kendi toprak bütünlüğü açısından da bir tehdit

olarak görülmüş ve Suudi Arabistan'ın girişimleri ile Kuveyt'e Arap Birliği askerleri gönderilmiştir.

1980'de İran-İrak Savaşı'nın patlak vermesi üzerine Suudi Arabistan stratejik çıkarları bakımından Irak'ı desteklemek zorunda kalmıştır. 1981 yılında Suudi Arabistan öncülüğünde kurulan Körfez İşbirliği Konseyine (KİK) Irak'ın Körfez'de önemli bir ülke olmasına rağmen davet edilmemesi, Irak tarafında belirli bir şüphe oluşturmuş ancak savaş koşullarında İran'a karşı Irak-Suudi Arabistan stratejik iş birliği sürmüştür. Savaş sırasında Suudi Arabistan Irak'a milyarlarca dolarlık askerî ve mali yardım yanında, 20

milyar dolar kredi sağlamıştır. 1990 yılında Kuveyt'in Irak tarafından işgali Körfez ülkeleri açısından büyük bir tehdit olarak algılanmış ve Irak-Suudi Arabistan diplomatik ilişkileri askıya alınmıştır. Kuveyt sorunu ile birlikte Irak'ın Suudi Arabistan'a olan kredi borçları Saddam Hüseyin rejimi 2003 yılında ABD işgali ile sonlanana kadar iki ülke arasındaki en ciddi sorunlar olarak kalmıştır.

ABD İşgali Dönemi

2003'te Irak'ın ABD tarafından işgal edilmesinin ardından diplomatik ilişkiler yeniden kurulsa da düşük düzeyde kalmıştır. Esasen

işgal döneminde Suudi Arabistan'ın Irak'taki muhatabı ABD olduğu için Suudi Arabistan Iraklı yetkililerle doğrudan temaslarını artırmayı gereksiz bulmuştur. İkinci olarak, ABD'nin Irak'ta mezhep temelli bir siyaset izlemesi ve mezhepler ve etnisite temelinde bir anayasa hazırlaması yanında Irak siyaseti bağlamında İran ile iş birliği eğiliminde olması, ABD ve Suudi Arabistan arasında da ciddi bir sorun teşkil etmiştir. Bu dönemde İran'ın Irak üzerindeki etkisi dengelessiz bir şekilde artmış ve Suudi Arabistan-İrak ilişkileri sorunlu görünümünü korumaya devam etmiştir. Öte yandan 2003'te Irak

ABD tarafından işgal edilince, İran'ın Arap dünyası üzerindeki ihtiraslarını sınırlama noktasında Suudi Arabistan kendisini öncül ülke olarak tanımlamıştır. Ne var ki izleyen dönemde Suudi Arabistan, İran ile Irak, Filistin ve Lübnan'da rekabet hâlindeydi ve hiçbirinde İran'a üstünlük sağlayamamıştır.

Bu dönemde Suudi Arabistan Irak için iki durumdan birinin gerçekleşmesinden çekinmekteydi. Birincisi, Irak'ın gerçek demokratik çoğulcu bir ulus devlete dönüşmesi olasılığıydı. Bu durumda Suudi monarşisi Irak'ın demokratikleşmesinden etkilenebilir, dönüşmek zorunda kalabilirdi. Bu ise monarşi için bir beka sorunuuydu. Dolayısıyla Irak'ta böyle bir senaryonun gerçekleşmesi noktasında Suudi Arabistan ne ABD ile ne de Türkiye gibi bölge ülkeleri ile iş birliğine yanaşmamıştır. İkincisi ise demografik nedenlerden dolayı Irak'ta demokratik görünümlü bir Şii rejim kurulması ve doğal olarak Irak'ın İran etkisi altına girmesiydi. Suudi Arabistan bu iki kötünden ikincisini istemeyerek de olsa kabullenmek durumunda kalmıştır. Özellikle Nuri el-Mâlikî'nin başbakanlığı döneminde Irak'ta mezhepçi politikalar doruk noktaya ulaşmıştır. Lakin Şiiilerin başat aktör olduğu ve İran etkisi altındaki Irak asla istikrar kazanamamıştır. Bu durum 2014 yılında Haydar el-İbadi'nin iktidara gelmesine dek sürmüştür.

Irak'ta Şiiilerin iktidara gelmesine Suudi Arabistan'ın ilk anda verdiği tepki de mezhepçi temellere dayanmıştır. Ne var ki mezhepçilik iki ülke arasındaki rekabetin ve çatışmanın nedeni değil sonucudur.

İki taraf birbirini etkisizleştirmek amacıyla mevcut tüm araçları ve bu çerçevede söz konusu aktörlerin mezhepçiliği de istismar ettiği anlaşılmaktadır. Ancak bu durum Suudi Arabistan'ın Irak'ta güç kazanmasına değil, zemin kaybetmesine neden olmuştur. Günümüzde Suudi Arabistan kaybettiği bu zemini geri kazanma arayışı içerisinde. Ancak kendi iradesiyle değil, müttefiklerden gelen baskılar sonucunda böyle bir yola başvurulduğu sürece, geliştirilen stratejilerin kalıcı olamayacağı ve uluslararası ortamda gerçekleşen değişikliklere göre şekilleneceği söylenebilir.

“

Kovid-19 salgını ve petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle ekonomik bakımdan büyük güçlükler yaşamaya başlayan Irak, dış politikasında yeni atılım arayışına girmiştir. Bu noktada finansal bakımdan güçlü komşusu Suudi Arabistan, Irak için dış politikada ilk müracaat edilmesi gereken ülkelere biri hâline gelmiştir.

”

2014 Sonrası Dönem

İbadi döneminde Irak'ta demokratikleşme ve toparlanma arayışları güçlenmiştir. Özellikle IŞİD sonrası dönemde Irak'ta daha dengeli bir dış politika arayışı etkili olmaya başlamıştır. Mezhepçi çatışmaların ve IŞİD benzeri yapıların Suudi Arabistan için oluşturduğu tehditleri savmanın yolu da Irak ile anlaşmaktan geçtiği için bu tarihten itibaren Irak-Suudi Arabistan ilişkilerinde de yeni bir iyileşme sürecine girilmiştir.

2018'de Adil Abdülmehdi'nin başbakan olmasıyla ilişkilerde iyileşme eğilimi devam etmiştir. Nitekim Abdülmehdi 2019'da ilk yurt dışı ziyaretini Suudi Arabistan'a gerçekleştirmiştir. Son dönemde Irak'ta yaşanan hükümet karşıtı protestolar içeride demokratikleşmeyi dışarıda ise daha dengeli bir ilişkiler ağı kurulmasını zorunlu hâle getirmiştir. Kovid-19 salgını ve petrol fiyatlarının düşmesi nedeniyle ekonomik bakımdan büyük güçlükler yaşamaya başlayan Irak, dış politikasında yeni atılım arayışına girmiştir. Bu noktada finansal bakımdan güçlü komşusu Suudi Arabistan, Irak için dış politikada ilk müracaat edilmesi gereken ül-

kelerden biri hâline gelmiştir. Bu durum Irak'ta ve dolayısıyla Arap dünyasında İran etkisini azaltmak isteyen Suudi Arabistan için de önemli bir fırsat anlamına gelmektedir. Öte yandan, 14 Eylül 2019'da Aramco'ya düzenlenen saldırılarda kullanılan insansız hava araçlarının Irak'tan gelmiş olabileceğine dair spekülasyonların da Irak'ı Suudi Arabistan ile ilişkilerini düzeltmeye ittiği ileri sürülmektedir.

Irak-Suudi Arabistan ilişkilerinin gelişme eğilimine girmesi noktasında ABD'den gelen yönlendirme ve teşvikler de göz ardı edilmemelidir. Özellikle İran'a bağlı Kudüs Güçleri Komutanı Kasım Süleymani'nin ABD tarafından Irak'ın başkenti Bağdat'ta öldürülmesi

sonrasında, İran-ABD ilişkileri tarihinin en sorunlu dönemlerini yaşamıştır. Bu ortamda ABD İran'ın Irak'taki etkisini de minimize etmeyi amaçlamaktadır. Bunun en kestirme ve düşük maliyetli yollarından biri de Irak'ın Suudi Arabistan ile ilişkilerini düzeltmesi ve geliştirmesidir. Esasen henüz ABD 2011 yılında Irak'taki askerî varlığını çekmeden önce ABD Kongresi gibi kurumlar tarafından hazırlanan raporlar, Irak-Suudi Arabistan ilişkilerinin bir an önce düzeltilmesi ve Irak'taki ve Arap dünyasındaki İran etkisinin sınırlandırılabilmesi için ABD'nin girişimde bulunmasını tavsiye etmekteydi. Bu tür telkinler özellikle Donald Trump yönetimi zamanında oldukça yoğunlaşmıştır.

“

Eğer Irak komşuları arasında denge kurup bölge ülkeleri ile ilişkilerini normalleştirmeyi amaçlıyor ise Türkiye'nin Irak ile ilişkileri gelişecek ve bölgesel dengede diplomatik manevra alanı genişleyecektir.

”

Unutulmaması gerekir ki Irak devleti ve toplumu işgalin ardından geçen 17 yıllık süre içerisinde yaşananlardan önemli dersler çıkarmış ve toplumsal, ekonomik ve askerî açıdan kısmen de olsa toparlanmıştır. Bu ortamda Irak'taki karar alıcılar ülkenin artık bölgesel güç dengesini etkileyebilecek bir aktöre dönüştüğünü ve komşularıyla daha dengeli ilişkiler kurulması gerektiğini düşünmektedirler. Irak-Suudi Arabistan ilişkilerindeki son gelişmelerin bu açıdan da değerlendirilmesi gerekir.

Önümüzdeki dönemde Suudi Arabistan ile ilişkileri toparlamaya ve geliştirmeye çalışan bir Irak söz konusu olacaktır. Bu durum Türkiye'yi de yakından ilgilendirmektedir. Eğer Irak komşuları arasında denge kurup bölge ülkeleri ile ilişkilerini normalleştirmeyi amaçlıyor ise Türkiye'nin Irak ile ilişkileri gelişecek ve bölgesel dengede diplomatik manevra alanı genişleyecektir. Diğer taraftan Irak dış politikasında İran'ın yeri ekonomik güçlüklerden ya da başka nedenlerden dolayı sadece Suudi Arabistan tarafından doldurulacak olursa Türkiye'yi bölgesel politikalarında İran'a daha fazla muhtaç bırakan sıkıntılı bir durum ortaya çıkabilir ve bu durum Türkiye'nin bölgede yaşadığı mevcut sıkıntıları derinleştirebilir. ■